

STAN CZYTELNICTWA KSIĄŻEK W POLSCE W 2022 ROKU. KOMUNIKAT WSTĘPNY

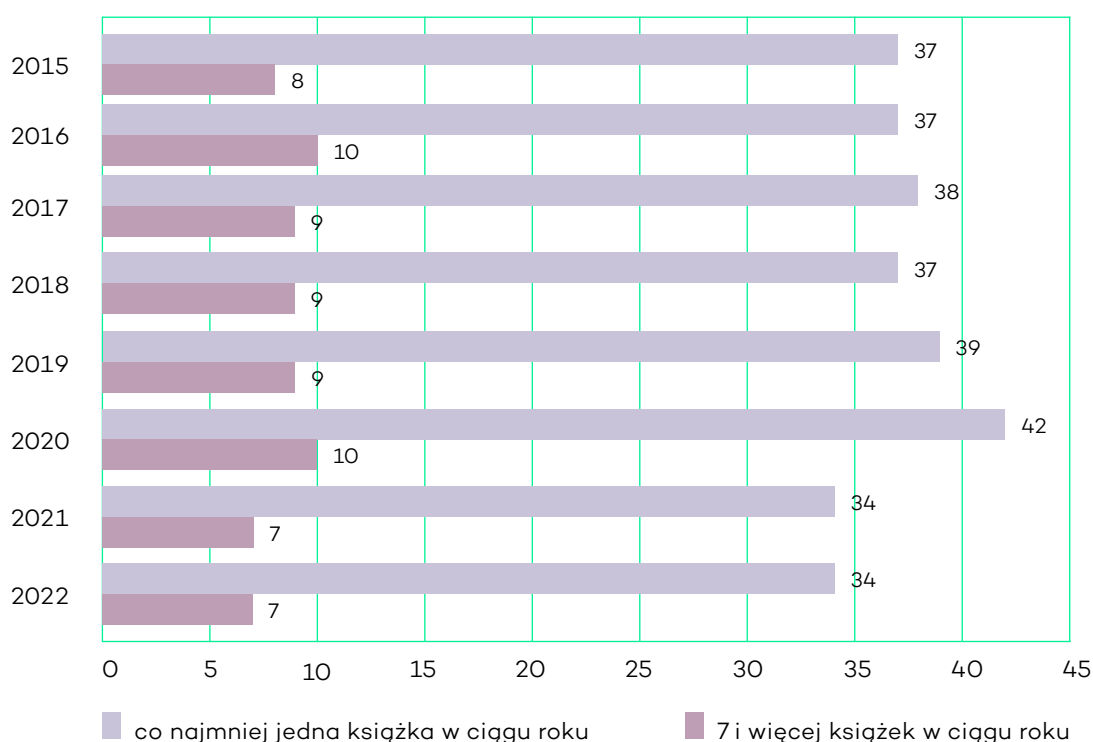
ROMAN CHYMKOWSKI, ZOFIA ZASACKA

Co trzecia osoba wśród co najmniej piętnastoletnich Polek i Polaków w ciągu ostatniego roku czytała co najmniej jedną książkę.

Jesienią 2022 roku lekturę co najmniej jednej książki (papierowej lub cyfrowej) zadeklarowało 34% badanych w wieku co najmniej 15 lat. Jest to wynik dokładnie na tym samym poziomie, co zarejestrowany o tej samej porze przed rokiem. Nie uległ zmianie również odsetek osób czytających 7 i więcej książek. W szerszej perspektywie warto odnotować, że – pomijając rok 2020 – odsetek czytelników książek nie zmienia się w sposób istotny statystycznie od 2015 roku.

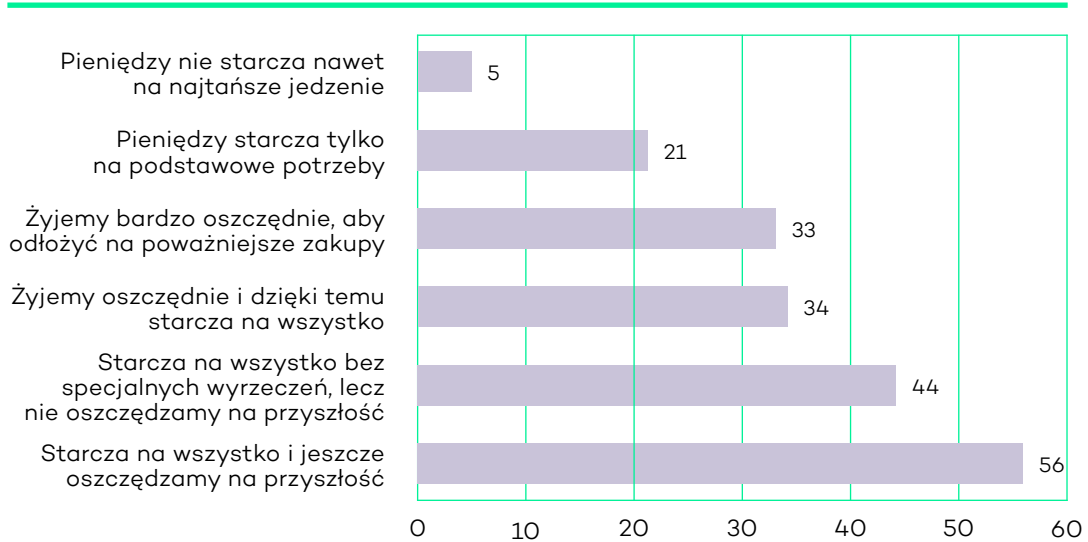
Wykres 1. Czytanie książek w Polsce w latach 2015–2022 (w procentach)

Źródło: Biblioteka Narodowa

Czynnikiem znacząco różnicującym odpowiedzi na pytanie o czytanie książek jest subiektywne poczucie bezpieczeństwa materialnego.

Wykres 2. Czytanie książek a poczucie bezpieczeństwa materialnego w 2022 roku, N=1996 (w procentach)

Źródło: Biblioteka Narodowa

Książki czytają przede wszystkim osoby najlepiej wykształcone (58% absolwentów szkół wyższych i tylko 14% osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym) i uczące się (72%), a więc te, które spędzają też stosunkowo wiele czasu używając komputera, tabletu czy smartfona (tabela 1).

Kobiety częściej niż mężczyźni czytają książki, przy czym różnica ta jest bardzo wyraźna (odpowiednio 42% i 26%) i wiąże się z przeciętną liczbą lat spędzonych na zdobywaniu wykształcenia (zwłaszcza w dziedzinie nauk humanistycznych). Na obserwowane różnice w postawach lekturowych kobiet i mężczyzn wpływają nie tylko odmienne trajektorie edukacyjne, ale także genderowy wymiar wzorców socjalizacji do czytania.

Prawdopodobieństwo sięgnięcia po książkę jest odwrotnie proporcjonalne do wieku, najmniej osób deklarujących lekturę książek jest w najstarszej grupie wiekowej, zwłaszcza po 70 roku życia. Zależność ta jest pochodną m.in. poziomu wykształcenia – wśród osób

Tabela 1. Czytanie książek a używanie komputera, tabletu lub smartfona w 2022 roku, N=687 (w procentach)

	Nie używa	Mniej niż godzinę dziennie	1–5 godzin dziennie	5–8 godzin dziennie	Co najmniej 8 godzin dziennie
Co najmniej 1 książka	13	30	40	42	61
7 i więcej książek	3	3	9	3	21

Źródło: Biblioteka Narodowa

najstarszych odsetek posiadaczy dyplomów wyższych uczelni jest najniższy (w grupie po 70 r.ż. takich osób jest zaledwie 8%).

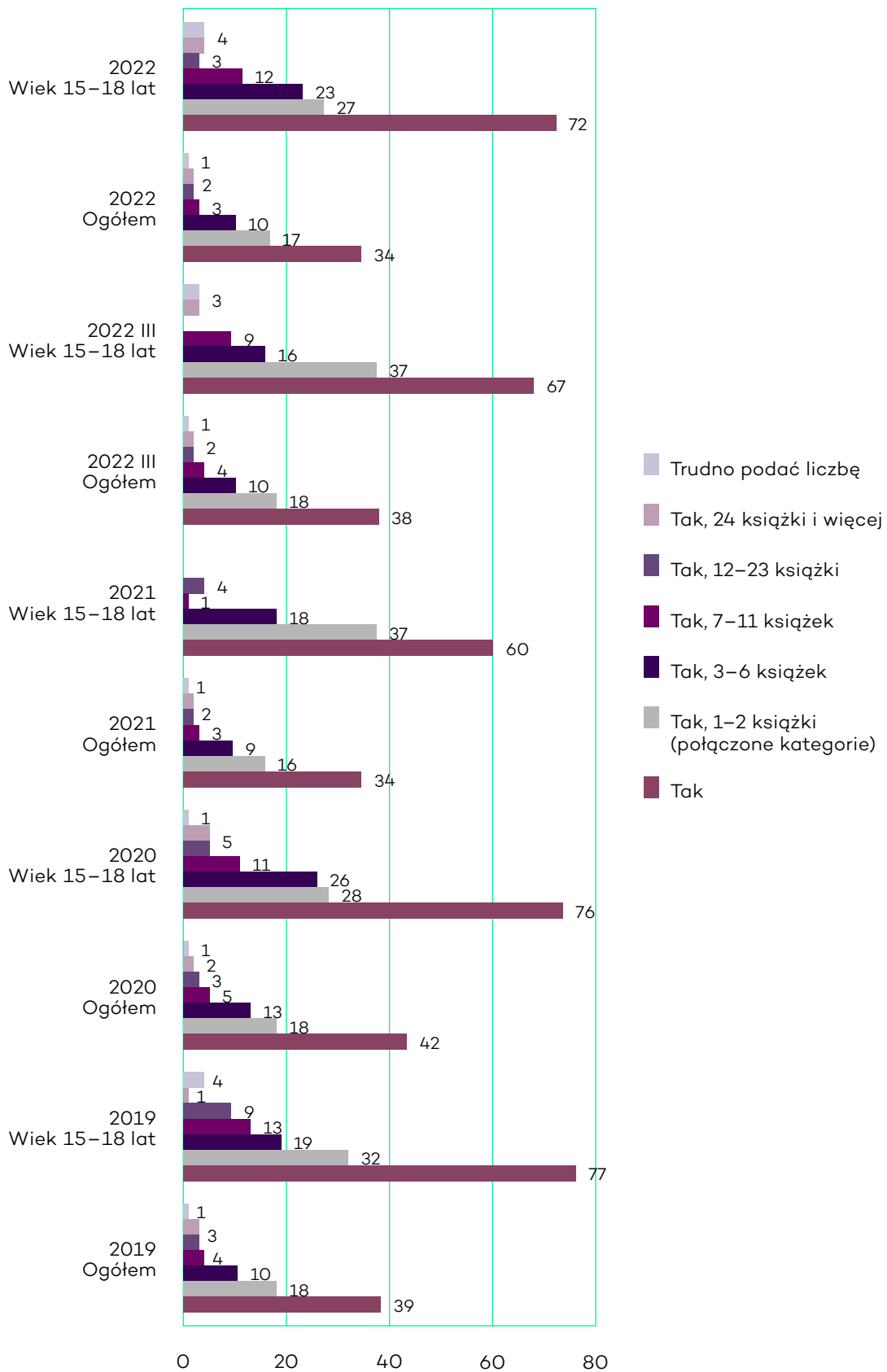
Najwięcej czytelników jest w największych miastach, najmniej natomiast na wsiach i w niewielkich miastach. Zależność ta nie ma jednak charakteru liniowego, tzn. w miastach liczących od 20 tys. do 50 tys. mieszkańców podstawowy wskaźnik czytelnictwa znajduje się na tym samym poziomie, co w miastach co najmniej dwustutysięcznych.

Obserwując zmiany w aktywności czytelniczej Polaków, jakie zaszły w czasie pandemii COVID-19 oraz towarzyszących jej ograniczeń i trudności, można zauważyć osłabienie zainteresowania czytaniem książek w drugim roku pandemii (wykres 3). Późną jesienią 2021 roku, w okresie następnej fali zachorowań i zgonów, coraz mocniej odczuwanych konsekwencji panującej pandemii, zrealizowano kolejne badanie społecznego zasięgu książki. Poniższy wykres ilustruje odnotowane wówczas zmniejszenie aktywności czytelniczej i liczby czytanych książek przez wszystkich Polaków, w tym także uczniów w wieku 15–18 lat. Szczególnie widoczne jest to, że czytelnicy czytali znacznie mniej niż wcześniej (wykres 3) – zaledwie 5% objętych badaniem uczniów zadeklarowało czytanie więcej niż 7 książek w ciągu 12 miesięcy. Okres edukacji zdalnej stanowił szczególne obciążenie dla młodzieży, wielu uczniów nie posiadało odpowiednich warunków do domowej nauki – wymagającej sprzętu komputerowego i własnej przestrzeni, wszyscy też pozbawieni zostali szkolnego środowiska rówieśniczego. Efektem takiej sytuacji mogły być także trudności w podejmowaniu dłuższej lektury książkowej: zarówno czytanej w ramach szkolnego obowiązku, jak i poza nim. Wiosną 2022 roku słabły obostrzenia sanitarne, a uczniowie mogli wrócić do szkół i wcześniejszego stylu życia. Zrealizowane wówczas badanie dokumentuje wzrost zainteresowania książkami, zwłaszcza badanych w wieku 15–18 lat (ta grupa wiekowa stanowiła 5% ogółu respondentów). Kolejny pomiar, z listopada tegoż roku, dowiódł, że proces powrotu do praktyk sprzed pandemii jest kontynuowany. W efekcie pod koniec listopada 2022 roku 72% badanych nastolatków było czytelnikami książek, w tym 18% deklaroowało czytanie 7 i więcej książek.

Czytanie książek jest szczególnym rodzajem czytania. Ci, którzy to robią, ale też osoby książek nieczytające, mogą mieć do czynienia z innymi formami piśmienności. Wskaźnik czytania co najmniej jednej książki w ciągu roku nie obejmuje zatem całego spektrum możliwych praktyk lekturowych. To, że się nie czyta książek, nie oznacza, że nie czyta się żadnych tekstów, choć takie przypadki też istnieją. Ponadto czytanie, nawet w najszerszym tego słowa rozumieniu, jest jedną z wielu form uczestnictwa w kulturze. Tabela 2 pokazuje, że nawet te, wydaje się, najpopularniejsze formy nie są powszechne, nie powinno zatem dziwić, że czytanie książek też takie nie jest.

Wprawdzie słuchanie nie jest czytaniem, tym niemniej zwraca uwagę stosunkowo niewielkie zainteresowanie audiobookami w kontekście wyraźnie większej popularności podcastów. Te ostatnie wygrywają z audiobookami w każdej grupie wiekowej, nawet wśród najstarszych respondentów. Podcasty w odróżnieniu od audiobooków bardziej

Wykres 3. Czytanie książek wśród ogółu badanych i badanych w wieku 15–18 lat oraz liczba czytanych przez nich książek w listopadzie w latach 2019, 2020, 2021, 2022 i w marcu 2022 roku

Źródło: Biblioteka Narodowa

Tabela 2. Wybrane praktyki uczestnictwa w kulturze w 2022 roku, N=1996 (w procentach)

Czytanie tekstów w internecie na użytek kształcenia lub pracy	66
Czytanie tekstów w internecie bez związku z kształceniem lub pracą	86
Słuchanie podcastów	29
Słuchanie audiobooków	8
Granie w gry komputerowe	53
Słuchanie muzyki z urządzenia cyfrowego	80
Oglądanie programów sportowych	62
Oglądanie filmów i seriali na urządzeniu cyfrowym	78

Źródło: Biblioteka Narodowa

przypominają radio niż książki, co być może przekłada się na zainteresowanie słuchaczy. Warto podkreślić, że słuchanie podcastów jest praktyką nieco bardziej egalitarną niż czytanie książek. Jej częstość zależy co prawda od wieku, wykształcenia i miejsca zamieszkania, ale nie jest to tak wyraźne jak w przypadku czytania. Nie jest też zdeterminowane przez płeć respondentów. Jakkolwiek można przypuszczać, że w niektórych sytuacjach słuchanie podcastów dostarcza informacji, których można by poszukiwać w książkach, a więc w pewien sposób zastępuje publikacje nieperiodyczne, to jednak osób deklarujących częste lub okazjonalne słuchanie podcastów jest wyraźnie więcej wśród czytelników książek niż w grupie tych, którzy ich nie czytają.

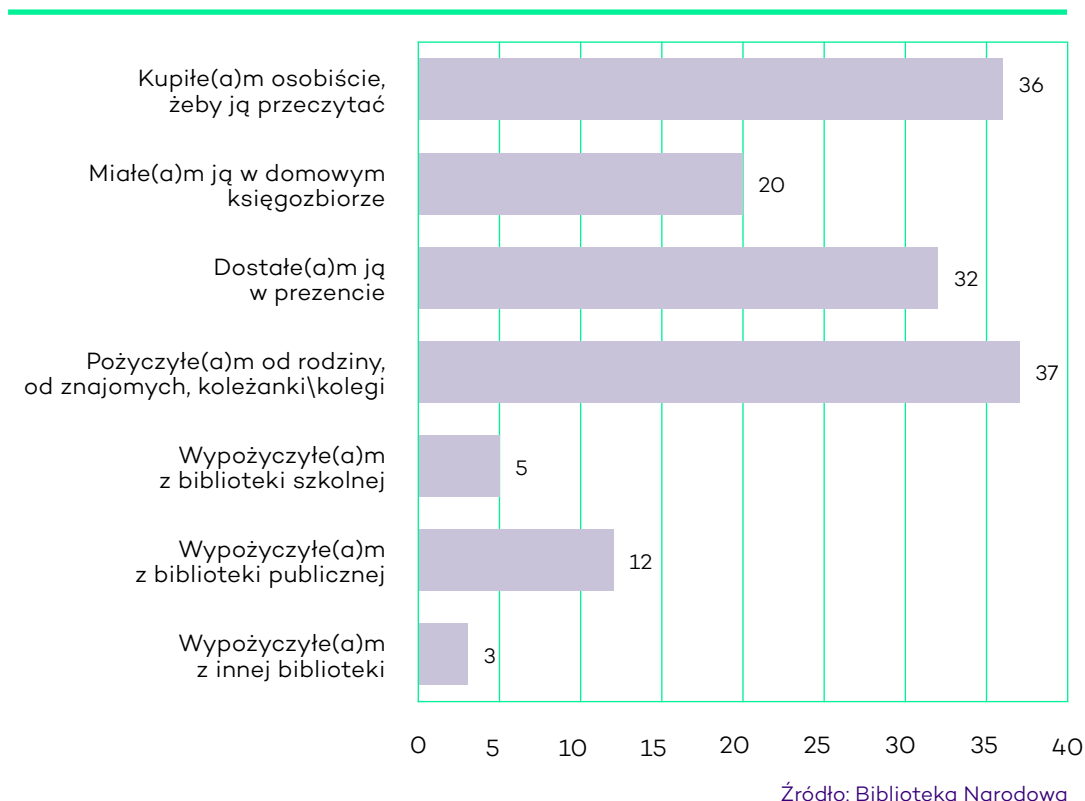
Wśród źródeł czytanych książek na pierwszym planie znajdują się te związane z posiadaniem danej lektury na własność, a więc zakupy (36%), prezenty (32%) oraz prywatny księgozbiór (20%). Bardzo istotne są wypożyczenia od rodziny lub znajomych (37%), najrzadziej zaś jako miejsce pozyskania poszukiwanej pozycji książkowej wskazuje się różnego typu biblioteki (łącznie 20%). Te ostatnie odwiedza się nie tylko po to, by wypożyczać książki, ale też w celu skorzystania z innych zasobów. Osób, które to zadeklarowały jest 12% w całej populacji i 28% w grupie czytelników. W tym kontekście trzeba odnotować, że 23% osób nieczytających książek wyraziło opinię, iż instytucje te powinny być otwarte w soboty, a więc, że również w tej grupie są osoby potencjalnie zainteresowane ich usługami.

Warto podkreślić, że książki funkcjonują w relacjach społecznych. Świadczy o tym wysoka pozycja wypożyczeń od rodziny i znajomych oraz prezentów jako źródeł czytanych książek (wykres 4).

Czytelnicy z wyższym wykształceniem – niezależnie od płci – czytane przez siebie książki najczęściej kupują (45%). Mężczyźni, zwłaszcza młodzi, bardzo rzadko czytają książki wypożyczone z bibliotek publicznych, w przypadku czytelników w wieku 18–59 lat jest to zaledwie 3%.

Wiek czytelniczek wyraźnie różnicuje obyczaj kupowania i wypożyczania z bibliotek publicznych czytanych książek – aż 46% kobiet w wieku 25–39 lat czytane przez siebie książki kupuje, a tylko 12% wypożycza je z bibliotek publicznych. Czytelniczki po 60 roku

Wykres 4. Źródła czytanych książek (odsetek czytelników wskazujących co najmniej jedną książkę z danego źródła) w 2022 roku, N=687 (w procentach)

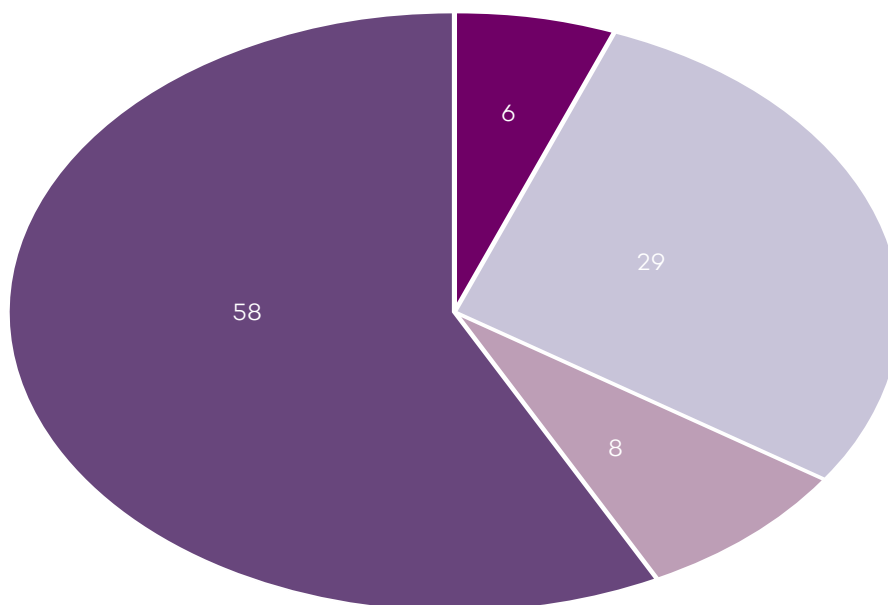

życia częściej czytają książki pochodzące z bibliotek publicznych (21%), ale także w tej grupie wiekowej przeważają zakupy (29%). Czytelniczki z wielkich miast (powyżej 200 tys. mieszkańców) częściej pożyczają książki od znajomych (29%) i z bibliotek publicznych (24%). Natomiast czytelniczki ze wsi i małych miast do 20 tys. mieszkańców rzadziej (31%) kupują książki.

Nieposiadanie w domu żadnych książek lub dysponowanie tylko podręcznikami szkolnymi zadeklarowało 37% respondentów. Własne księgozbiory mają przede wszystkim ci, którzy je czytają, ale część osób, które z jakiegoś powodu w ciągu ostatniego roku nie czytały, także ma w domu książki. Wprawdzie przebywanie w otoczeniu książek sprzyja ich czytaniu, nie oznacza to jednak, że tak być musi.

W przypadku posiadania księgozbiorów domowych można zaobserwować podobne zależności jak w przypadku czytania, tzn. zmiennymi różnicującymi odpowiedzi są przede wszystkim wykształcenie, wiek i płeć, chociaż poszczególne proporcje układają się inaczej, na przykład różnica między kobietami i mężczyznami nie jest tu aż tak wyraźna.

Książki częściej znajdują się w domach osób mających dzieci do 18 roku życia niż tych, którzy ich nie mają, przy czym, jeśli wziąć pod uwagę osoby deklarujące posiadanie na własność samych książek papierowych, ale nie tylko podręczników szkolnych, można zauważyć, że dla części badanych momentem, w którym rozpoczyna się gromadzenie domowego księgozbioru, jest wejście dziecka w wiek przedszkolny.

Źródło: Biblioteka Narodowa

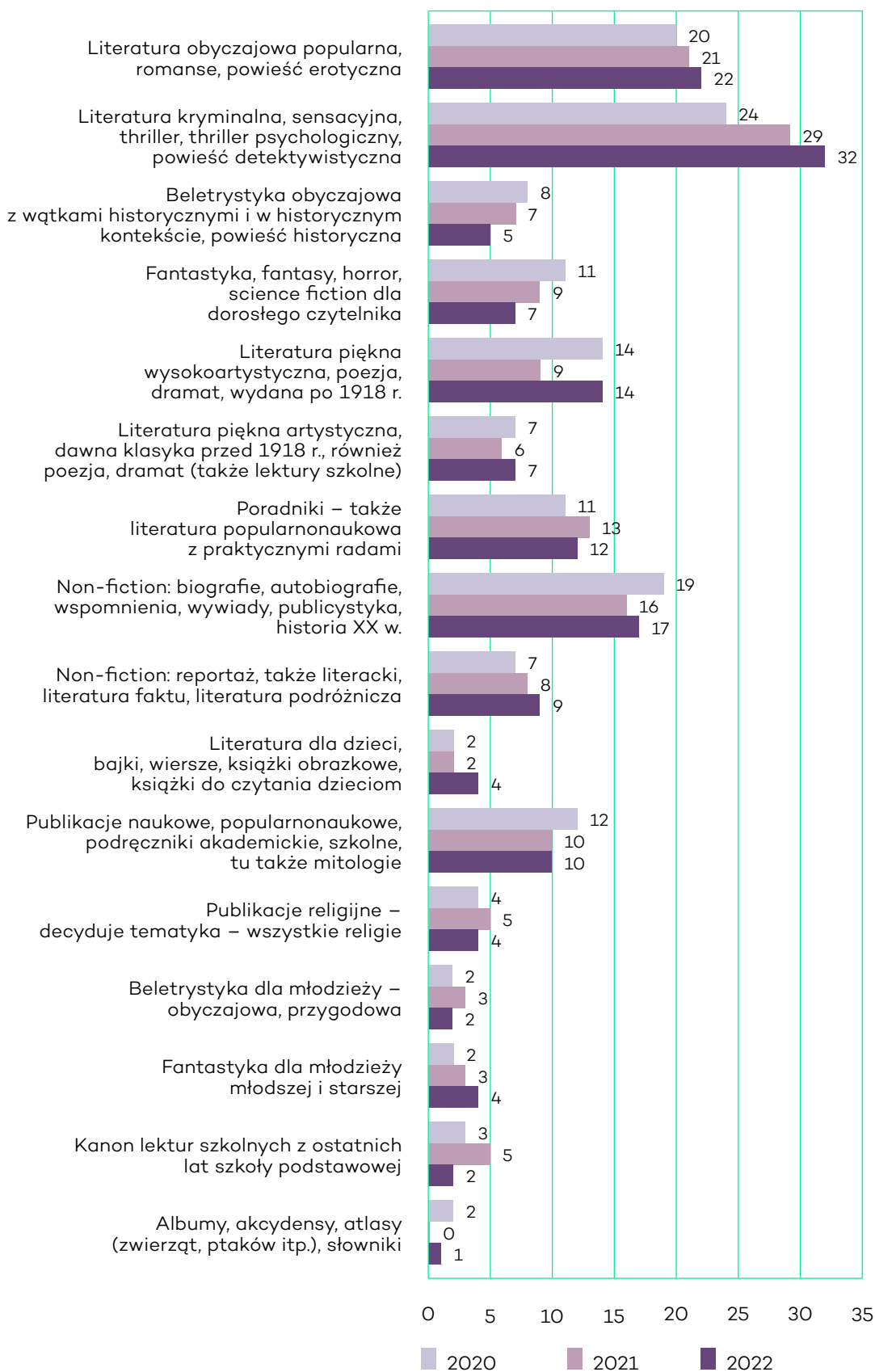
- Nie, w ogóle nie ma książek
- Tak, są, ale tylko podręczniki szkolne
- Tak, są to różne książki (oprócz podręczników szkolnych), ale tylko w formie tradycyjnych książek papierowych
- Tak, są to różne książki (oprócz podręczników szkolnych) – w formie książek papierowych oraz e-booków lub audiobooków

W 2022 roku wśród najpoczytniejszych w Polsce książek dominuje beletrystyka i literatura gatunkowa (obyczajowo-romansowa i kryminalna), a najczęściej czytany autorem jest nadal Remigiusz Mróz. Najbardziej powszechną z lektur stanowi literatura kryminalna (por. wykres 6).

Co trzeci z respondentów deklarujących czytanie książek czytał w 2022 roku co najmniej jedną powieść kryminalną, detektywistyczną, sensacyjną lub thriller.

Nie pojawiła się żadna powieść, która – zyskując masową publiczność – mogłaby otrzymać miano wydarzenia czytelniczego. Podobnie jak w poprzednim sezonie odnotujemy duże rozproszenie wyborów lekturowych oraz obecność w obiegu czytelniczym autorów znanych już wcześniej. I choć pojawili się także nowi twórcy, nie zdobyli jednak licznych czytelników.

Wykres 6. Najpoczytniejsze typy książek w 2020, 2021, 2022 roku (w procentach)

Źródło: Biblioteka Narodowa

Tabela 3. Najpoczytniejsi autorzy według liczby czytelników w latach 2015–2022

Miejsce	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	E. L. James	Henryk Sienkiewicz	Stephen King	Henryk Sienkiewicz	Remigiusz Mróz	Remigiusz Mróz	Remigiusz Mróz	Remigiusz Mróz
2	Henryk Sienkiewicz	Stephen King	Henryk Sienkiewicz	Remigiusz Mróz	Olga Tokarczuk	Olga Tokarczuk	Harlan Coben	Henryk Sienkiewicz
3	Stephen King	Paula Hawkins	Remigiusz Mróz	Stephen King	Stephen King	Stephen King	Olga Tokarczuk	J. K. Rowling
4	Dan Brown	E. L. James	Adam Mickiewicz	J. K. Rowling	Henryk Sienkiewicz	Harlan Coben	Joseph Murphy	Adam Mickiewicz
5	Andrzej Sapkowski	J. K. Rowling	Dan Brown	Harlan Coben	Adam Mickiewicz	Adam Mickiewicz	Magda Knedler	Nicholas Sparks
6	Adam Mickiewicz	Katarzyna Bonda	Nicholas Sparks	George R. R. Martin	Andrzej Sapkowski	Henryk Sienkiewicz	Stanisław Lem	Harlan Coben
7	Bolesław Prus	Danielle Steel	Katarzyna Bonda	E. L. James	Katarzyna Bonda	Andrzej Sapkowski	Katarzyna Bonda	Jo Nesbø
8	George R. R. Martin	Adam Mickiewicz	Stephenie Meyer	Adam Mickiewicz	Katarzyna Grochola	Szczepan Twardoch	Stephen King	Stephen King
9	Katarzyna Michalak	Stephenie Meyer	Paula Hawkins	Paula Hawkins	Blanka Lipińska	E. L. James	Katarzyna Grochola	Aleksander Kamiński
10	Stieg Larsson	Paulo Coelho	Agatha Christie	Danielle Steel	B. A. Paris	Jo Nesbø	Henryk Sienkiewicz	Katarzyna Bonda
11	Stephenie Meyer	Dan Brown	E. L. James	Andrzej Sapkowski	Bolesław Prus	J. K. Rowling	Adam Mickiewicz	Marek Krajewski
12	J. K. Rowling	Joanna Chmielewska	Jo Nesbø	Katarzyna Bonda	Heather Morris	Blanka Lipińska	E. L. James	Delia Owens
13	Agatha Christie	Katarzyna Grochola	Joanna Chmielewska	Nicholas Sparks	Danielle Steel	Heather Morris	Danielle Steel	Olga Tokarczuk
14	Harlan Coben	Nicholas Sparks	J. K. Rowling	Katarzyna Michalak	Jakub Żulczyk	Michaił Bułhakow	J. K. Rowling	Max Czornyj
15	Danielle Steel	Bolesław Prus	Katarzyna Grochola	Stefan Żeromski	Harlan Coben	Camilla Läckberg	Ałbena Grabowska	Colleen Hoover
16	Nora Roberts	ks. Jan Kaczkowski	Stefan Żeromski	J. R. R. Tolkien	Jo Nesbø	Katarzyna Nosowska	Frank Herbert	Dan Brown
17	Katarzyna Grochola	George R. R. Martin	Andrzej Sapkowski	Katarzyna Grochola	Katarzyna Michalak	Wojciech Chmielarz	B. A. Paris	Agatha Christie
18	Małgorzata Kalicińska	Małgorzata Kalicińska	Camilla Läckberg	Bolesław Prus	Stefan Żeromski	Sofokles	Heather Morris	Andrzej Sapkowski
19	Joseph Murphy	Joseph Murphy	Fiodor Dostojewski	Waris Dirie	E. L. James	Bolesław Prus	Wojciech Cejrowski	Katarzyna Michalak
20	Maria Rodziewiczówna	Stefan Żeromski	Zygmunt Miłoszewski	Jakub Żulczyk	J. K. Rowling	Carlos Ruiz Zafón	Agnieszka Pietrzyk	Paulina Świsł
21	Nicholas Sparks	Monika Szwaja	Katarzyna Michalak	Szczepan Twardoch	Joseph Murphy	Dan Brown	Molier	J. R. R. Tolkien
22	Camilla Läckberg	Andrzej Sapkowski	Carlos Ruiz Zafón	Joanna Chmielewska	J. R. R. Tolkien	Alicja Sinicka	J. R. R. Tolkien	Katarzyna Grochola
23	Margit Sandemo	Helen Fielding	Mario Puzo	Heather Morris	Joanna Chmielewska	Yuval Noah Harari	Tanya Valko	Joseph Murphy
24	Paulo Coelho	Jojo Moyes	George R. R. Martin	Fiodor Dostojewski	Marek Krajewski	Katarzyna Grochola	Alex Michaelides	Tess Gerritsen
25	Stefan Żeromski	Eliza Orzeszkowa	J. R. R. Tolkien	Agatha Christie	Graham Masterton	Donald Tusk	Sofokles	Erle Stanley Gardner
26	Robert Ludlum	Agatha Christie	Bolesław Prus	Katarzyna Nosowska	Fiodor Dostojewski	Guillaume Musso	Andrzej Sapkowski	Maciej Kaźmierczak
27	Waris Dirie	Sofokles	Stieg Larsson	Stieg Larsson	Mariusz Szczygieł	Zygmunt Miłoszewski	William Szekspir	Brian Tracy
28	John Grisham	Umberto Eco	Danielle Steel	Olga Tokarczuk	Katarzyna Puzyńska	Danielle Steel	Laila Shukri	Marcin Kydryński
29	Joanna Chmielewska	Wojciech Cejrowski	Joseph Murphy	Sofokles	George Orwell	J. R. R. Tolkien	Gregory David Roberts	Szczepan Twardoch
30	Monika Szwaja	Michaił Bułhakow	Harlan Coben	Nora Roberts	Sebastian Fitzek	Laila Shukri	Blanka Lipińska	ks. Jan Kaczkowski

Źródło: Biblioteka Narodowa, koncepcja tabeli: Izabela Koryś, Tomasz Żóttak

Stan czytelnictwa w Polsce (badanie naukowe BN) realizowane w ramach Planu Ewaluacji i Monitoringu Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach realizacji Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025.

